

УДК 354.21:351.713:336.2

Кміть В.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Земба М.В.

студентка
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

IMPACT OF FISCAL POLICY IN UKRAINE FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF BUSINESS ORGANIZATIONS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено вплив фінансової політики України на фінансово-економічну безпеку підприємницьких структур. Розглянуто окремі питання щодо реформування фінансової політики та перспективи переорієнтації податкової системи із суто фінансових цілей на стимулювання економічного зростання. Розкрито суть фінансової політики та запропоновано шляхи її удосконалення задля забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур. Запропоновано реформування, яке повинне передбачати стимулювання економічного зростання та підвищення рівня благополуччя населення, завдяки чому збільшаться також і податкові надходження.

Ключові слова: фінансова політика, фінансово-економічна безпека, підприємницькі структури, фінансові стимули, податкове навантаження, стимулювання інноваційної діяльності.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано влияние фискальной политики Украины на финансово-экономическую безопасность предпринимательских структур. Рассмотрены отдельные вопросы реформирования фискальной политики и перспективы переориентации налоговой системы с чисто фискальных целей на стимулирование экономического роста. Раскрыта суть фискальной политики и предложены пути ее совершенствования для обеспечения финансово-экономической безопасности предпринимательских структур. Предложено реформирование, которое должно предусматривать стимулирование экономического роста и повышение уровня благополучия населения, благодаря чему увеличатся также и налоговые поступления.

Ключевые слова: фискальная политика, финансово-экономическая безопасность, предпринимательские структуры, фискальные стимулы, налоговая нагрузка, стимулирование инновационной деятельности.

ANNOTATION

The impact of the fiscal policy of Ukraine on the financial-economic security of businesses is observed in this article. There are also observed some issues of the reforming of the fiscal policy and the perspectives of the reorientation of tax system from fiscal goals to the stimulation of the economic growth. The essence of fiscal policy is discovered and the ways of its improvement to ensure financial and economic security of businesses are proposed. Also the reforming is proposed in Ukraine, which should provide the stimulus of economic growth and raise of the income of the population due to which the tax revenue will increase as well.

Keywords: fiscal policy, financial and economic security, businesses, fiscal incentives, the tax burden, fostering innovations.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток підприємницьких структур у значній мірі залежить від рівня забезпеченості їх фінансово-економічної безпеки, оскільки лише за таких умов можлива реалізація внутрішньої і зовнішньої

політик, серед яких фінансова, які будуть відповідати національним інтересам України.

Актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні набуває також особливої гостроти внаслідок існування: недостатньо керованих з боку держави процесів формування сектора малого бізнесу та ділової активності населення загалом у період ринкової транс-формації економіки і суспільного життя; недосконалого конкурентного середовища, бюрократичних та обтяжливих процедур державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; проявів концентрації (монопольності) товарних ринків та механізму доступу до обмежених господарських ресурсів і прав діяльності; існування штучних бар'єрів у здійсненні роботи підприємств, корупції у відносинах «бізнес – влада»; надмірного рівня криміналізації і тінізації економіки; недостатнього рівня соціальної відповідальності бізнесу [1, с. 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних проблем впливу фінансової політики на підприємницькі структури присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Л.М. Алексеєнко, В.Д. Бантон, Т.Г. Васильців, Ю.В. Вашай, К.С. Горячева, Т.В. Клименко, П.В. Мельник, А.Р. Огоновський, С.Т. Сидоренко, Л.Л. Тарангул, В.М. Федосова, С.І. Юрій та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак у дослідженнях згаданих авторів недостатньо уваги приділено ролі фінансової політики у забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності фінансової політики та пошуку можливих шляхів її удосконалення задля забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під підприємницькою структурою розуміють самостійно господарюючий суб'єкт, що утворюється для задоволення суспільних потреб і являє собою організаційну сукупність об'єктів та процесів (управлінських, виробничих, організа-

ційних, інформаційних), які взаємопов'язані й взаємодіють між собою з метою отримання прибутку підприємцем і/або позитивного соціального ефекту. Підприємницькі структури слід характеризувати як системний об'єкт, що має певні властивості, а саме цілісність, ієрархічність, інтертивність [2, с. 34].

Економічна безпека підприємництва відіграє визначальну роль у зміцненні безпеки національної економіки та є передумовою її стабільного розвитку. Економічну безпеку підприємницьких структур необхідно розглядати за системним підходом, який передбачає наявність єдиної мети (захист життєво важливих інтересів суб'єктів системи, задоволення яких забезпечує належний рівень їх існування, ефективність функціонування та здатність до розвитку, розширеного відтворення, а також структурно збалансований розвиток економіки); суб'єктів регулювання, їх функцій, методів та засобів управління і форм фінансування роботи з їх забезпечення; елементів складу моделі системи [1, с. 72].

Сутність категорії «фінансова безпека підприємства» розкриває такий його фінансовий стан, який характеризується:

- збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємницькими структурами;
- стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз;
- здатністю фінансової системи підприємницьких структур забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів;
- забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [3, с. 5].

Функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки має бути спрямоване на досягнення таких задач:

- визначення фінансових інтересів суб'єкта господарювання, які потребують захисту;
- виявлення на ранніх стадіях загроз як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, які не дозволяють суб'єкту господарювання реалізувати фінансові інтереси;
- розробка та реалізація системи заходів щодо нейтралізації загроз фінансовим інтересам суб'єкта господарювання та недопущення можливих фінансових збитків [4, с. 340].

Якщо стратегічні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні чітко визначають мету та завдання, які необхідно реалізувати суб'єктам системи економічної безпеки бізнесу, їх функції, а також основні напрями державної політики у цій сфері, то тактичні засади цієї політики необхідно визначати за основними (чи найбільш незабезпеченими) функціональними складниками економічної безпеки підприємництва. Недоліки чинної фіскальної політики є проблемою і тому потребують удосконалення в аспектах економічної безпеки підприємства [1, с. 262].

Фіскальна політика є важливою складовою фінансово-економічної безпеки підприємства. Вона повинна в першу чергу бути пов'язаною з розвитком підприємництва, із суспільним розвитком та його інвестуванням.

Фіскальна (бюджетно-податкова) політика – це сукупність заходів держави у сфері оподаткування та державних витрат шляхом впливу на стан господарської кон'юнктури, перерозподілу національного доходу, нагромадження необхідних ресурсів для фінансування соціальних програм [5, с. 4].

Діюча в Україні фіскальна політика характеризується як недосконала, оскільки негативно впливає на розвиток підприємництва. До основних недоліків чинної фіскальної політики можна віднести такі [6, с. 341]:

- нестабільна та внутрішня суперечність податкового законодавства;
- високий рівень податкового навантаження на бізнес;
- велике навантаження на фонд оплати праці, що сприяє тінізації заробітної плати, поширенню виплат в конвертах;
- низька ефективність податкової системи, яка зумовлює поширення фактів ухилення від оподаткування;
- складність системи адміністрування, висока вартість збирання податків, запровадження додаткових адміністративних обмежень у справлянні податків.

Для реалізації пріоритетів розвитку податкової політики необхідно здійснювати комплекс стимулюючих заходів, які передбачають: зниження податкового тиску, стимулювання інноваційної діяльності, сприяння розвитку малого підприємництва, підвищення фіскальної ефективності податків унаслідок розширення податкової бази, поліпшення адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків, декриміналізація податкового законодавства [7, с. 675].

Для реалізації пріоритетних напрямів та досягнення намічених цілей бюджетної політики необхідно задіяти інструментарій її окремих елементів – податкової політики, політики у сфері видатків.

До основних недоліків бюджетної політики можна віднести такі [8, с. 31–32]:

- неефективність системи оподаткування;
- недостатній контроль з боку держави щодо руху готівки та наявність неконтрольованих потоків готівки поза банківськими установами;
- невпорядкованість і необґрунтованість системи соціальних та економічних пільг;
- низька якість бюджетного планування;
- нерациональна структура бюджетних витрат;
- значний обсяг тіньової економічної діяльності;
- недосконалість і часта зміна законодавства.

Основними напрямками вдосконалення бюджетної політики є [9, с. 14]:

- забезпечення ефективного функціонування податкової системи, яка повинна сприяти формуванню ринкового середовища та створенню сприятливих умов для господарювання і водночас забезпечувати стабільне надходження грошових ресурсів до бюджетів усіх рівнів для виконання функцій, покладених на державні та місцеві органи влади;

- формування бюджетних видатків, орієнтованих на стимулювання економічного зростання, з огляду на необхідність забезпечити реалізацію пріоритетів економічної і соціальної політики; створення умов для інвестиційної та інноваційної діяльності;

- створення ефективної системи управління та регулювання бюджетними ресурсами, застосування механізму обліку всіх зобов'язань, здійснюваних центральними та місцевими органами влади при виконанні покладених на них функцій;

- здійснення структурних реформ у соціальній сфері, слід досягти підвищення ефективності використання бюджетних коштів шляхом скорочення та/чи ліквідації малоефективних та неефективних витрат, підвищення рівня оптимізації видатків у бюджетній сфері;

- реформування міжбюджетних відносин з метою досягнення взаємного розуміння і згоди в питаннях розподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи та адміністративно-територіальними утвореннями, створення належних умов для ефективного використання центральними та місцевими органами виконавчої влади покладених на них функцій.

Законодавче закріплення фіскальних пріоритетів центру у бюджетній системі і їх розмірів вирішить питання хто і в якій мірі буде оплачувати цю діяльність. Саме від державних витрат мають залежати дійсні податки в державі. Ясність і конкретизація централізованих повноважень призведуть до раціональності у податковій політиці: зменшення податкового тиску не стільки зменшенням податків, скільки скороченням витрат держави. Це зніме проблему пересічних інтересів центральних і місцевих влад у нашій країні – боротьбу за повноваження, які дають дохід (права на доходи об'єктів минулої «загальнонародної» власності, повноваження в галузі бюджетно-податкового регулювання, зовнішньоекономічної діяльності, установлення тарифів тощо), і політику «перекладання» у розподілі засобів і повноважень у соціальній сфері. Центром останньої є громадянин України, тому політика створення суспільних благ має бути пріоритетом діяльності держави і проблеми вирішення їх і удосконалення мають бути об'єктом усіх структурних ланок бюджетної системи, що необхідно відобразити і у Бюджетному кодексі [10, с. 355].

Недосконалість вітчизняної податкової системи (у контексті активізації ділової активності

в Україні), її негативний вплив на забезпечення стимулів для інноваційного розвитку, освітньої сфери, формування ресурсної бази економічного розвитку для наступних поколінь, низький рівень податкової дисципліни вже зараз призводить до криміналізації підприємницького середовища; переміщення податкового тягаря на все більш вузький сектор, на центральний бюджет і лише окремі бюджетоутворюючі види податкових платежів; перетворення податкової системи у чинник пригнічення ділової та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків та відплив капіталів за кордон [1, с. 270].

Із позицій фіскальної достатності проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним згідно з вимогами проголошеної економічної доктрини. При цьому варто пам'ятати, що на фіскальну безпеку держави впливають численні податкові, часто необґрунтовані пільги [11, с. 611].

Шляхами вдосконалення фіскальної політики є [12, с. 344]:

- незважаючи на переваги використання непрямих податків у перехідний період, у перспективі основу податкової системи повинні скласти прямі податки, за яких об'єктом оподаткування є дохід юридичних і фізичних осіб;

- непрямі податки доцільно використовувати лише у формі акцизів (із метою обмеження споживання окремих видів товарів, невинувато високих доходів виробника-монополіста, а також для оподаткування предмета розкоші);

- обґрунтовано диференціювати ставки податків, урахувавши об'єктивні особливості й умови надходження;

- суворо дотримуватися системи розмежування податків за бюджетами різних рівнів.

Безперечно, проблема забезпечення економічної безпеки держави характеризується найвищим рівнем пріоритетності та складності категорії, великою кількістю функціональних елементів та чинників, які її визначають. У зв'язку з цим обґрунтування теоретичних засад поняття «економічна безпека підприємництва» потребує узгодження із системою економічної безпеки держави, її структурними складниками, а також визначення місця економічної безпеки підприємницької діяльності у цій системі, здійснення ієрархічної декомпозиції рівнів управління безпекою національної економіки [1, с. 9].

До ключових напрямів податкової реформи на 2016 р. відносять [13]:

- створення унікальних фіскальних умов для розвитку бізнесу та відновлення економіки країни;

- розв'язання найбільш болючих проблем у сфері оподаткування – рівень податкового навантаження на фонд оплати праці не більше 30%;

- оздоровлення інвестиційного клімату – зниження ставок прямих податків, перехід до оподаткування розподіленого прибутку;

- виведення економіки з тіні – установлення справедливих ставок податків та спрощення адміністрування для стимулювання легалізації бізнесу;

- стабільність та передбачуваність податкового законодавства – запровадження мораторію на три роки щодо змін податкового законодавства.

При розрахунку доходів ураховано зміни до податкового та бюджетного законодавства щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 р. Так, доходи зведеного бюджету зменшено на 1,8 млрд. грн. та встановлено на рівні 742,5 млрд. грн., у тому числі по загальному фонду збільшено на 2,7 млрд. грн., а по спеціальному – зменшено на 4,5 млрд. грн.:

- державний бюджет зменшено на 6,3 млрд. грн. – до 592,0 млрд. грн., у тому числі по загальному фонду зменшено на 1,8 млрд. грн., а по спеціальному – зменшено на 4,5 млрд. грн.;

- місцеві бюджети збільшено на 4,6 млрд. грн. (загальний фонд) – до 150,6 млрд. грн.

Серед основних факторів, які вплинули на перегляд прогнозу доходів, є:

- податок на доходи фізичних осіб збільшено на 3,2 млрд. грн., у тому числі державний бюджет збільшено на 1,1 млрд. грн., місцеві бюджети збільшено на 2,1 млрд. грн.;

- зниження ставки оподаткування дивідендів з 18% до 5%;

- зниження граничного доходу з трьох мінімальних заробітних плат (4 134 грн.) до 1,4 мінімальних заробітних плат (1 930 грн.), що застосовується для надання податкової соціальної пільги працюючим громадянам;

- відхилено пропозицію щодо оподаткування вигравів, отриманих від участі в азартних іграх;

- податок на прибуток підприємств зменшено на 3,6 млрд. грн., у тому числі державний бюджет – на 3,2 млрд. грн., місцеві бюджети – на 0,4 млрд. грн.;

- зниження бази оподаткування податком на прибуток підприємств у зв'язку із збільшенням ставки єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування з 20% до 22%;

- відхилено пропозицію щодо оподаткування доходів від проведення грального бізнесу.

З погляду ефективного оподаткування податкове реформування в Україні повинно передбачати стимулювання економічного зростання та підвищення рівня благополуччя населення, завдяки яким збільшаться також і податкові надходження. Економічно правильне застосування податкових стимулів здатне не лише підвищити конкурентоспроможність вітчизняних товарів та послуг, але й сприятиме розвитку ринкових механізмів, активізації ділової активності населення. Це дасть можливість нейтралізувати основні загрози безпеки підприємництва в Україні [1, с. 273].

Для того щоб зміцнити фінансову безпеку підприємства, на нашу думку, потрібно здійснити такі заходи впливу у фіскальній політиці:

- знизити рівень податкового навантаження;

- удосконалити податкове законодавство;

- забезпечити справедливість оподаткування;

- спростити механізм стягнення податків;

- здійснення фіскальних стимулів в інноваційно-інвестиційній діяльності;

- формування надійної інформаційної бази прогнозування податкових надходжень на основі створення системи моніторингу показників фінансової стійкості і платоспроможності підприємств;

- детінізація підприємницького середовища.

Реалізація зазначених заходів має вкрай важливе значення і тому потребує здійснення реальних заходів, що дозволить стимулювати підприємницьку активність, збільшити податкові надходження до бюджету. Це матиме вплив не лише на стан фінансової безпеки держави, але й на виробничу та соціальну [14, с. 139].

Серед основних заходів щодо подолання «тіньових» схем виплати заробітної плати, що застосовуються у світовій практиці, є: посилення державного контролю та податкової дисципліни; пошук нових підходів до оцінювання доказів невиконання обов'язків податкового агента; спрощення процедури притягування до податкової відповідальності податкових агентів (платників податків); відстеження на мікрорівні динаміки податкового коефіцієнта; пошук збільшення легальних доходів у державному секторі економіки; посилення агітаційно-роз'яснювальної роботи серед працездатного населення (через пресу, телебачення, профспілки) щодо негативних наслідків заробітної плати в «конвертах»; створення умов для розвитку чесної конкуренції, підтримка роботодавців [15].

Для припинення окремих тіньових схем і обмеження тіньової економіки на сучасному етапі також пропонується ряд заходів, зокрема [16, с. 152]:

- реформування національної системи фінансового контролю над здійсненням протизаконної діяльності у напрямі розроблення конкретних інструментів обмеження тіньових систем перерозподілу фінансових ресурсів за кожним конкретним випадком;

- формування спеціального реєстру та загального переліку декларацій із заявленими до відшкодування сумами ПДВ, які вважаються сумнівними;

- застосування мінімальних цін на високоліквідні імпорتنі товари (передусім підакцизні) для розрахунків і сплати податків; створення інституту представників митної та податкової служб у зарубіжних країнах (для обміну інформацією про оподаткування зовнішньоекономічної діяльності українських суб'єктів підприємництва);

- запровадження моніторингу за внутрішньофірмовими цінами в межах холдингових компаній;

– застосування змін в організаційній структурі державних холдингових компаній.

Висновки. Отже, фіскальна політика повинна формуватися та обґрунтовуватися, урахувуючи не лише особливості етапу розвитку країни та її економічних можливостей, а й бути узгодженою із Національним планом дій щодо впровадження програми економічних реформ.

Формуючи подальші заходи щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємницьких структур, доцільно наголосити, що фіскальна політика має здійснюватися шляхом взаємного узгодження усіх її складових, оскільки податкова політика безпосередньо впливає на обсяги доходів Зведеного бюджету держави, а бюджетні видатки, у свою чергу, необхідно враховувати в процесі вдосконалення системи оподаткування. За таких умов постає складна задача: збільшити видатки для підтримки малозабезпечених і соціально незахищених верств населення з одночасним зниженням податкового навантаження на підприємницькі структури. При цьому доцільно наголосити і на не менш важливому значенні й інших видів економічної політики держави: цінової, соціальної, інвестиційної, зовнішнь-економічної тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
2. Кривенко С.В. Інноваційний механізм формування конкурентно-спроможних підприємницьких структур / С.В. Кривенко // Економічний часопис – XXI. – 2014. – № 5–6. – С. 34.
3. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / К.С. Горячева. – К., 2006. – 17 с.
4. Клименко Т.В. Основні елементи механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Т.В. Клименко // Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 4(58). – С. 340–343.
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456%D0%B2-17>.
6. Бантон В.Д., Тарангул В.І. Фіскальна політика та механізми її реалізації / В.Д. Бантон, В.І. Тарангул // Загальні питання економіки. – 2010. – № 21. – С. 30–35.
7. Фінанси: [підручник] / С.І. Юрій, В.М. Федосов, Л.М. Алексеєнко [та ін.]; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
8. Особливості бюджетного дефіциту України в сучасних умовах / Н.М. Матвійчук, Н.Ю. Бурлачук, Л.М. Маршук // Молодий вчений. – 2015. – № 5(20). – С. 31–32.
9. Кудряшов В. Стан державних фінансів та напрями їх оздоровлення / В. Кудряшов // Економіка України. – 2011. – № 3. – С. 14–26.
10. Савчук Н.В. Фіскальні пріоритети функціонування та розвитку бюджетної системи / Н.В. Савчук // Формування ринкової економіки. – 2013. – № 29. – С. 355.
11. Огоновський А.Р. Система податків в Україні та основні напрями її реформування / А.Р. Огоновський // Науковий вісник. – 2008. – № 17.7 – С. 228–238.
12. Вашай Ю. Шляхи підвищення рівня фінансової безпеки України на сучасному етапі / Ю. Вашай // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 6(39). – С. 137–144.
13. Податкова реформа 2016 – фіскальна лібералізація / Комітет Верховної Ради України з питань податкової та митної політики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://juvelir.org.ua/docs/1011015.pdf>.
14. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про державний бюджет України на 2016 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=54063&pf3.
15. Інформаційна записка. Напрями детінізації економіки України, подолання прихованої зайнятості та отримання заробітної плати в «конвертах» / Державна установа «Науководослідний інститут соціально-трудових відносин» (ДУ НДІ СТВ). – Луганськ, 2010.
16. Сидоренко С.Т. Детінізація економіки та легалізація капіталу в Україні / С.Т. Сидоренко // Інноваційна економіка. – 2011. – № 2. – С. 150–154.